

Rusko na dně

Abychom plně pochopili fenomén Vladimira Putina, tak se musíme vrátit v čase do Ruska 90. let. Anebo ideálně jít ještě dál, do časů Leonida Brežněva. Od roku 1942 až zhruba do poloviny 60. let zažíval totiž Sovětský svaz „zlaté časy“. Alespoň tak dnes mnoho lidí tuhle dobu plnou utrpení a hrůz vnímá. Rusům (a dalším sovětským národům) se nejprve podařilo za cenu strašlivého sebeobětování porazit Adolfa Hitlera, což je dějinný úspěch, který má v Rusku téměř posvátnou auru (řekněme, že do určité míry právem). A následovala série dalších vítězství.

Druhá světová válka dokonala ústup západoevropských koloniálních mocností (Británie, Francie) ze světové scény (o dočasném úplném vyřazení Německa a Japonska ani nemluvíme), takže se Rusko (resp. SSSR), do té doby spíše periferní mocnost, najednou ocitlo v pozici jednoho ze dvou nejmocnějších a nejvlivnějších států

na téhle planetě. Z velmoci se stala supervelmoc. Obě supervelmoci se pak začaly přetahovat o to, která z nich je víc super, a v jednu chvíli se zdálo, že Američani tahají za kratší konec. To krásně demonstroval třeba závod o dobývání kosmu, ve kterém Sověti zpočátku jednoznačně dominovali.

Pak se ale přece jen začaly naplno projevovat nedostatky onoho pitomého politicko-ekonomického systému, který se SSSR snažil před Američany uhájit, a dokonce jej exportovat do zbytku světa. Brzy si i ruské komunistické vedení uvědomilo, že celý ten komunismus je naprosto bláznivá utopie, které zkrátka nelze dosáhnout, takže (v rozporu s Leninovými ideály) zcela rezignovali na jeho další budování a oznámili lidu, že se musí smířit jen s „reálným socialismem“. Tedy v podstatě se snahou udržet co nejdéle alespoň to, co už máme, a předstírat, že to celé nejde ekonomicky úplně do haj*lu. Což bylo postupně čím dál tím těžší, protože SSSR šel ekonomicky do haj*lu stále rychlejším tempem.

Kapitalismus je totiž sice poněkud krutý a nespravedlivý, ale přece jen funkčnější a efektivnější ekonomický systém, takže Sovětskému

svazu začal v závodech ve zbrojení a v technologických inovacích docházet dech. A jelikož závody ve zbrojení měly absolutní prioritu, nezbyvalo pak už dost prostředků na další zvyšování životní úrovně obyčejných lidí. Ta tedy začala stagnovat a stále výrazněji zaostávat za Západem. Aby si toho lidé hned nevšimli a Brežněv, Andropov a spol. mohli v klidu dožít ve svém světě (už to byli přece jen starší pánové), rezignovali tito vůdci i na další leninský ideál světové revoluce a ze studené války se stal fakticky nacionalistický zápas Rusů s Američany. Hrozba vnějšího nepřítele měla odvádět pozornost lidí od domácích problémů. Neustálým připomínáním minulých úspěchů se pak měl zakrýt fakt, že SSSR studenou válku jednoduše prohrává.

Gorbačov se tenhle prohnílý systém pokusil zreformovat a perestrojkovat směrem k větší gласnosti, čímž ale jen strhnul onu potěmkinovskou fasádu a naplno odkryl systémovou prohnílost. A celý systém se následně zhroutil jako domeček z karet. Přičemž Gorbačovovi slouží ke cti, že ten systém nechal zhroutit bez větších ztrát na lidských životech (ne každé hroucení prohnílého systému se bez nich totiž vždy obejde).

Když se zhroutil komunismus (resp. reálný socialismus), Rusům nezbyvalo, než skousnout porážku a akceptovat tu jedinou další alternativu, která se v tehdejší světě nabízela. Demokratický kapitalismus. Neměli z toho úplně radost, ale popravdě... kdo by měl. Nikomu z nás by nebylo příjemné si přiznat, že jsme se prostě spletli a léta s nasazením bojovali za něco, co nikdy nestálo za boj. A Rusům ta přiznání vlastních chyb obzvlášť nejdou (třeba Němci jsou v tom mnohem lepší).

Nicméně i tak byla většina Rusů ochotná to s tou demokracií a kapitalismem přece jen zkusit. Bolest z prohry a ze ztráty supervelmocenského statusu (a taky obrovského území, které Rusku patřilo už od carských dob) byla sice citelná, ale přesto dost lidí hledělo do budoucnosti s jistou nadějí, že teď aspoň „bude líp“. Zvýšení životní úrovně na roveň Západu mělo být náplastí na krvácející ránu porážky ve studené válce. Když se v Moskvě v roce 1990 otevřela první pobočka McDonald's, stáli lidé ve frontě na cheeseburger mnoho hodin. Byl to symbol přicházejícího blahobytu.

Ten ale nikdy nepřišel. V Rusku se ona transformace k demokracii a kapitalismu úplně ne-

vydařila. Což je vlastně velmi silný eufemismus pro „kolosálně se to pos*alo“. Pokud si myslíte, že u nás byly devadesátky „divoké“ a že se toho tehdy hodně rozkradlo, tak... tak to jste v té době nežili v Rusku. U nás se zhaslo jen na pět minut, kdežto v Rusku vládla naprostá tma po celé desetiletí. Mafie, která se už za Brežněva začala vzpamatovávat ze stalinských čistek, ale i různí komunističtí prominenti, kteří byli v době pádu SSSR zrovna ve správný čas na správném místě (tj. ruské obdoby Andreje Babiše), si začali přivlastňovat všechno, co mělo v tomhle zhrouceném státě ještě nějakou hodnotu.

A jelikož před svým zhroucením byl Sovětský svaz, i přes své obrovské strukturální problémy, přece jen jednou z největších ekonomik světa, tak zde příležitosti k rozkrádání několikanásobně převyšovaly možnosti, které měly české hvězdy divoké privatizace (typu Kožený a spol.). Jelikož bezpečnostní složky v té době příliš nefungovaly, případně se na celém tom sebeobohacování aktivně podílely, byl ruský přechod ke kapitalismu plný násilí, vražd, vyhrožování a divokých večírků s kokainem. Výsledkem byla nová sorta oligarchů (což je moderní laskavý výraz pro ty mafiány, co

z tohoto boje vyšli vítězně), kteří se záhadným způsobem stali majiteli dosud státních společností a jejichž bohatství výrazně převyšovalo představitelství většiny běžných Rusů.

Děti těchto lidí se dodnes projíždějí po Moskvě ve velmi drahých autech a baví se tím, že najíždějí do lidí na chodníku, anebo driftují ve veřejných parcích a posmívají se policii, že je na ně krátká (ve videích, které o tom sami natáčejí).² Jejich rodiče tráví větší část roku na jachtách v Monaku a pro zábavu si kupují slavné anglické fotbalové kluby. To vše je dosud viditelným dědictvím doby, kdy zemi vedl nekompetentní alkoholik Jelcin,

2 <https://zpravy.aktualne.cz/zahranici/ruska-zlata-mladez-desi-moskvany-syn-viceprezidenta-lukoilu/r~3ddd93c8271011e6a3e5002590604f2e/> – Citace z tohoto článku z r. 2016: *Velký ohlas vyvolal loni v Moskvě incident, při němž řidič ferrari při jízdě rychlostí 200 kilometrů za hodinu v protisměru způsobil hromadnou srážku. Za volantem byl student prestižního ústavu mezinárodních vztahů (MGIMO) Thomas Levijev (...) Hromadnou srážku v Moskvě způsobil i 19letý Džabraíl Ajubov. Svým sportovním porsche zničil sedm aut. Měl přitom 200 nezaplacených pokut a u soudu se prý jenom smál. (...) Dívka ze skupiny stráví ve vězení 10 dnů. Dcera výrobce masa a uzenin Mara Bagdasarjanová je přitom známá tím, že už v 15 letech způsobil na Kutuzovově třídě v centru Moskvy nehodu, při níž zemřely dvě osoby a další byly raněné. (pozn. nakladatele)*

který celému tomu devadesátkovému řádění jen pasivně přihlížel (anebo se na něm možná dokonce podílel, jak by naznačovala amnestie, kterou mu Putin po svém nástupu k moci udělil).

Výsledkem Jelcinova kleptokratického režimu bylo, že pár stovek lidí zbohatlo do absurdních rozměrů, a pár desítek milionů naopak výrazně zchudlo. Životní úroveň v Rusku v 90. letech oproti 70. a 80. letům klesla. A to vcelku citelně. Já to pro jistotu napíšu znovu a velkými písmeny – V RUSKU SE ZA JELCINA ŽILO HŮŘ NEŽ ZA BREŽŇEVA! A to prosím Brežněv nastavil laťku tak nízko, že by si člověk řekl, že už ji nejde podlézt. On ji v podstatě nakreslil křídou na chodník.

Sovětský svaz se po většinu své existence potýkal s nedostatkem spotřebního zboží a s nefunkčností služeb a běžným lidem se tu žilo výrazně hůř než třeba v komunistickém Československu (které bylo pro Rusy v podstatě blahobytným „Západem“, jak dokládají vzpomínky zde dislokovaných sovětských vojáků).

Takže si vy, co jste to zažili, vzpomeňte, jak vypadaly české obchody a služby za normalizace, pak si to představte tak 4× horší a budete mít hrubou představu, jak to vypadalo v Rusku

za Brežněva. A pak si to představte ještě 2× horší a budete mít Rusko za Jelcina. Pro obyčejné Rusy to tentokrát bylo o to krutější, že zboží najednou v obchodech bylo, ale oni si ho nemohli dovolit. Což bylo potupnější než předtím, kdy si plné obchody nedokázali ani představit.

Většina řadových Rusů po deseti letech ekonomického i společenského marasmu dospěla k jednoznačnému závěru. Demokracie = anarchie. Kapitalismus = bída a nespravedlnost. Nelze jim to úplně vyčítat – vždyť žili v zemi, která skutečnou funkční demokracii nikdy nezažila a vlastně nikdy nezažila ani opravdový blahobyt.

A když se už zdálo, že nemůže být hůř, tak pro změnu začali prudit Čečenci. Čečensko je, v kontextu nezměrně rozlehlé Rusi, absurdně malé teritorium (je menší než Morava), ve kterém žije jeden absurdně malý národ (Čečna je jen o něco málo lidnatější než Středočeský kraj). Je to národ velmi hrdý a taky národ velmi divoký. Prostě národ kavkazský. V mých očích jsou Čečenci tak trochu respektuhodní hrdinové a tak trochu zvrácení barbaři. Přičemž to druhé bych žádnému Čečenci nikdy neřekl do očí, protože urazit nějakého Čečence opravdu nechcete. Toho by celý váš rod mohl hořce litovat.

A tihle Čečenci se jednoho dne rozhodli, že už s Rusy ve společném státě dál žít nechtějí. A díky tomuhle rozhodnutí dnes máme v Kremlu pana Putina. Díky, hoši! Aby to bylo jasnější – i po rozpadu SSSR zůstalo Rusko nadále mnohonárodnostní říší, ve kterém žily stovky různých etnik, mluvících desítkami jazyků a vyznávajících všechna myslitelná náboženství (od šamanismu až po islám). Přičemž některá neruská etnika v Rusku jsou opravdu početná (např. Tataři). A naopak mimo Rusko se po rozpadu SSSR ocitly miliony etnických Rusů. Obojí je trochu problém a obojí nás dostalo tam, kde jsme teď.

Čečensko (z důvodů, které tady nemáme čas rozebírat) vyhlásilo v 90. letech nezávislost. To probudilo z alkoholového deliria i jinak inaktivovaného Borise Jelcina, který si moc dobře uvědomoval, že takový krok může rozpoutat dominový efekt mezi dalšími desítkami etnicky pestrých republik a autonomních celků, které se na ruském území nacházejí. A hlavně si uvědomoval, že další drobení matičky Rusi už řadoví Rusové opravdu nezkousnou a on přijde o svůj post. Když se Čečence nedařilo zpacifikovat mírovými prostředky (např. opakovaně selhávaly atentáty, které na se-

paratistické vůdce organizovaly ruské tajné služby), rozhodla se Moskva pro vojenský zásah.

Měla to být taková malá, rychlá válka, která měla menším národům v Rusku ukázat, jak Kreml naloží s každým, kdo se pokusí od Ruska odtrhnout. Potíže nikdo nepředpokládal. Zřejmě proto, že Čečensko je tak malé, že je opravdu těžké ho na mapě Ruska vůbec najít, jelikož je to jako hledat konkrétního velblouda na mapě Sahary. A taky proto, že Rusové na papíře přečíslili Čečence v poměru 85 : 1 a měli k dispozici stíhačky, tanky, obrněné transportéry, bitevní helikoptéry, balistické rakety a jaderné ponorky. Zatímco Čečenci měli jen kalašnikovы a strašlivě drsné pohledy.

Západní média a veřejnost převážně sympatizovaly s Čečenci, protože je považovaly za tu slabší a utlačovanou stranu konfliktu. V čemž jsme se ale šeredně spletli. Rusům se, navzdory jejich takřka absurdní převaze úplně ve všech myslitelných ukazatelích, podařilo ve válce s Čečenci něco neuvěřitelně spektakulárního. Prohrát! Vojensky.

Bývalá světová supervelmoc napadla území o velikosti soukromé obory Petra Kellnera a o počtu obyvatel větší čínské vesnice a dostala tam příšerně na zadek. Což se zkrátka nedá hodnotit

jinak než jako ostudný debakl, který šokoval doslova celý svět. Tady možná můžete namítnout, že to se stává i jiným velmocem. Třeba USA ve Vietnamu (a taky v Afghánistánu, Iráku atd.). Ale tady je přece jen rozdíl. Spojené státy ve Vietnamu (i v těch dalších zemích) prohrály v guerillové válce, a to tím, že se rozhodly odejít ve chvíli, kdy počet obětí už nebyl pro americkou veřejnost akceptovatelný, případně neviděly naději na brzké ukončení konfliktu. Američané jinak ve Vietnamu (i v těch ostatních zemích) samozřejmě výrazně vojensky dominovali a vyhráli každý (doslova každý) přímý střet s nepřítelem, kdykoliv nepřítel shromáždil na jednom místě víc než deset lidí. Rozhodnutí odejít (a tím prohrát) bylo spíš politické než vojenské.

První válka v Čečensku byl trochu jiný případ. Rusové v ní totiž utrpěli ostudné porážky v několika přímých bitvách a naprosto nebyli schopní uplatnit svou obrovskou převahu. Zároveň samozřejmě nemohli ani úplně drtivě prohrát (to zkrátka nebylo matematicky myslitelné), a válka se tak protahovala a brutalizovala. Ukázalo se, že ruští vojáci jsou totálně demotivovaní a demoralizovaní (což byl pravý opak až fanaticky bojujících

Čečenců) a sovětská technika je po letech zanedbávání a rozkrádání v mizerném, takřka neprovozuschopném stavu.

Frustraci z narůstajících ztrát si ruští vojáci léčili mimořádnou brutalitou vůči civilnímu obyvatelstvu, která se samozřejmě postupně stupňovala. Když se jim opakovaně nepodařilo dobýt hlavní město Grozný pozemní cestou, rozhodli se ho alespoň zdálky rozstřílet na cucky. Takže v něm nezůstal stát snad jediný nepoškozený dům. Bohužel to bylo město plné lidí (pokud vám to náhodou něco připomíná, tak to úplná náhoda není). Neskutečná krutost byla samozřejmě přítomná na obou stranách (válčilo se s drsnými Kavkazany, kteří také nejsou úplně známí svou lidumilností), ale svět se přece jen víc soustředil na válečné zločiny toho silnějšího. Utrpení civilního obyvatelstva jen přivedilo Rusku další mezinárodní ostudu a umocnilo ruské ponížení.

Výsledkem první čečenské války byla nakonec mírová dohoda, která se nedá interpretovat jinak než jako čečenské vítězství. Čečensko sice zůstalo formálně součástí Ruské federace (to byla podmínka, ze které Jelcin zkrátka nemohl ustoupit), ale jinak se stalo reálně nezávislým státem, který

měl vlastní mezinárodní politiku, ve kterém neplatily ruské zákony, nesměly sem vkročit ruské bezpečnostní složky atd.

Pro obyčejné Rusy už bylo tehdy těch porážek trochu moc. Nejdřív Afghánistán, pak studená válka, teď Čečensko. Do toho příšerná ekonomická situace, disfunkční stát... Rusové zoufale hledali Spasitele, který by je z toho marasmu vytáhl, vrátil jim ztracenou důstojnost a připomněl jim, že jsou národem vítězů nad Napoleonem a Hitlerem, národem Gagarina a Dostojevského. A který by jim zaručil, že se už Rusko přestane rozpadat, ale navrátí se ke své ztracené velikosti, kdy se v Moskvě rozhodovalo o budoucnosti poloviny planety a nebyla všem jen pro smích.

A tehdy se zjevil jeden nenápadný judista, který Rusům tohle všechno navrátil (to myslím do značné míry bez ironie).

Vzestup nového cara

Putin byl jedním z Jelcinových věrných, který postupně stoupal po kariéřním žebříčku. Bývalý agent KGB v Německu (což také svědčí o tom, že to nejspíš nebyl úplný pitomec, protože zahraniční agenti KGB byli většinou celkem schopní lidé) se stal nejprve ředitelem zpravodajské služby FSB, a nakonec ho Jelcin jmenoval premiérem. To bylo až po první čečenské válce.

Na úplný vrchol se dostal mj. díky tomu, že v souboji s Čečenci začalo druhé kolo, které kupodivu nerozpoutal Putin, ale ti druzí. Čečenci sice mohli být s výsledkem první války vcelku spokojení, ale spektakulární porážka bývalé supervelmoci jim poněkud stoupla do hlavy, takže se (někteří radikálnější z nich) rozhodli osvobodit od nevěřících ruských imperialistů celý Kavkaz. Tady je možná dobré zmínit, že Čečenci jsou (v převážné většině) muslimové, kteří válku proti Rusům považovali za svatou a pomáhala jim v ní

i řada mudžahedínů z jiných národů (podobně jako v Afghánistánu). To by možná mohl někdo vyřídit voličům SPD, kteří ve svých vyjádřeních dokáží nenávidět všechny machometány, a zároveň obdivovat Putinova spojence Ramzana Kadyrova, přestože je to naprostý magor, který dnes mluví o šaríe a o džihádu v každé druhé větě.

Povzbuzeni minulými úspěchy provedli někteří radikální Čečenci nejprve neúspěšnou invazi do Dagestánu (další z republik RF s převážně muslimským obyvatelstvem) a následně se pokusili dosáhnout svého sérií brutálních teroristických útoků na obytné budovy ve velkých ruských městech, kde zemřely stovky nevinných civilistů (byť okolnosti těchto útoků dodnes zůstávají poněkud nejasné). Ruská veřejnost byla z celého toho hohle vývoje naprosto znechucená, ale dosavadní politická reprezentace nechtěla opakovat debakl z prvního konfliktu s Čečenci a tvářila se, že se nic neděje.

Ne tak Putin. Když se stal premiérem, projevila nečekanou rozhodnost a nařídil opětovný vstup ruských sil do Čečenska. To vypadalo jako sebevražda, opakování stejné chyby, vstupování do stejné řeky, kde se Rusko nedávno utopilo

Obsah

Je Putin vážně cvok?	5
Rusko na dně	9
Vzestup nového cara	22
Skrytá tvář ruského zázraku	32
Selhání Západu	40
Návrat ztraceného sebevědomí	48
Velkovýroba informační mlhy	55
Svět ruskýma očima	65
Jsou všechny velmoci stejné?	70
Čína – suverenita až za hrob	71
USA – lidská práva (s klackem)	80
Evropská unie – lidská práva (bez klacku)	106
Ruská ideologie bez ideologie	109
Jak z toho ven?	119
<i>Poznámky pod čarou (QRC)</i>	145